

MASARYKOVA UNIVERZITA

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Ústav románských jazyků a literatur

Le travail pour le cours de Lexicologie et lexicographie du français / Práce k předmětu Lexikologie a lexicografie francouzštiny

Néologie autour de nous / Neologismy kolem nás

Andrea Hlaváčková

Hoděšovice, 25/01/2021

Table des matières / Osnova

La partie française	2
Introduction	3
Méthodologie.....	4
Néologismes dans la langue française.....	5
Partie analytique	8
Filtre social	8
Filtre lexicographique	8
Définitions	12
Conclusion.....	13
Část česká.....	14
Úvod.....	15
Metodologie.....	16
Neologismy v češtině.....	17
Část analytická.....	21
Sociální filtr	21
Lexikografický filtr	22
Vlastní definice.....	26
Závěr	27
Annexe / Příloha.....	28
Bibliographie / Bibliografie	30

Andrea Hlaváčková
488680
25/01/2021

Lexicologie et lexicographie du français / Lexikologie a lexikografie francouzštiny

La partie française

Introduction

néologisme¹

nom masculin

Tout mot de création récente ou emprunté depuis peu à une autre langue ou toute acception nouvelle donnée à un mot ou à une expression qui existaient déjà dans la langue.

Pour le cours de la Lexicologie et lexicographie du français, nous avons observé, depuis octobre, l'existence des néologismes dans la langue française et la langue tchèque dans la vie quotidienne. Il s'agit de la recherche enrichissante qui nous a fait réfléchir plus profondément sur le fonctionnement des néologismes et leur intégration dans les dictionnaires généraux. La collecte n'était pas toujours facile parce que l'apparition des expressions nouvelles dans la vie quotidienne, sans les chercher intentionnellement, est une affaire de hasard. C'est pourquoi nous ne trouverons que quelques expressions présentées.

Selon la définition venant du dictionnaire Larousse en ligne, un néologisme signifie un mot nouveau dans la langue donnée mais également un nouveau sens de l'expression déjà existée. Cependant, en vertu de nos expériences du cours de la Lexicologie, nous pouvons constater que la deuxième partie de cette définition fait référence plutôt à la néosémie. Un néologisme, c'est une nouveauté totale, la forme tout comme le sens. C'est un témoignage que la langue est toujours adaptable et elle se développe naturellement avec l'évolution de la société. C'est pourquoi il est important d'observer des mots nouveaux, les définir et les inclure dans les dictionnaires.

Dans ce travail, nous présenterons tous les mots remarquables qui nous semblaient être nouveaux. Chaque fois que nous avons rencontré une expression, nous l'avons notée et examinée. Ci-dessous nous aborderons la description de tout le processus de la recherche, de l'examen et de la filtration des néologismes pour le mois d'octobre, novembre, décembre et janvier.

¹ LAROUSSE [consulté le 24 janvier 2021]. Disponible sur : <https://www.larousse.fr/>

Méthodologie

La première phase de notre travail consistait en veille néologique. Pendant l'automne et l'hiver 2020, notre but c'était de trouver les néologismes dans la langue française et la langue tchèque. Nous avons suivi plusieurs sources, soit oraux soit écrits (le journal dans la télé, les articles etc.), nous avons même enregistré l'application du journal Le Monde dans la téléphone afin d'avoir toujours la possibilité de consacrer suffisamment de temps à la veille. De temps en temps, nous avons regardé des films ou des séries, qui sont des sources appropriés quant à la présence des mots nouveaux. Malgré tout cela, nous n'en avons noté que quelques car la perception des néologismes est une chose de hasard. C'est la raison pourquoi le nombre des néologismes recueillis de chaque étudiant diffère beaucoup. Il faut également mentionner qu'il était plus difficile de repérer les néologismes en français parce qu'il n'est pas la langue maternelle et ny n'y sommes pas tellement sensibles. C'est pourquoi il nous'est arrivé que les néologismes relevés étaient seulement les mots que nous ne connaissions pas.

Lorsque nous avons entendu ou lu une expression qui nous semblait nouvelle, nous l'avons notée dans un tableau du document Excel (voir tableau n°1). Puis nous avons décrit en détail la situation de communication, le locuteur, le contexte, la transcription phonétique et les autres informations qui nous servaient à préciser la signification du candidat néologique. Une fois tout cela noté, les lexèmes ont été examinés du point de vue morphologique et étymologique.

Après l'analyse de l'expression, la partie pratique a été abordée. Premièrement, il s'agissait du filtre social : d'examiner le sentiment néologique des autres. Répartis en groupes nous avons évalué les néologismes des autres avec les notes 1-9 (évaluation sur l'échelle allant d'un sentiment néologique partagé (1) jusqu'au désaccord lorsque quelqu'un sentait un candidat bien connu par tous (9)). La procédure qui a suivi ce procès était le filtre lexicographique. Le filtrage s'est opéré aux plusieurs niveaux où nous avons consulté les dictionnaires et les corpus. Cela nous a permis de vérifier s'il s'agissait vraiment d'un néologisme ou d'un lexème déjà existé, seulement inconnu de notre part. Si l'expression n'a pas été trouvée dans les dictionnaires nous avons essayé de la définir.

À la fin nous avons créé une base de données collective sur la plateforme universitaire où nous avons mis tous les mots que nous n'avons pas trouvés dans les dictionnaires généraux avec toutes les informations concernant leur existence. Dans l'annexe de ce travail, nous pouvons consulter les candidats néologiques avec leurs définitions proposées.

Néologismes dans la langue française

Dans le tableau n° 1, nous présentons tous les lexèmes français qui ont éveillé notre sentiment néologique sans tenir compte si elles sont présentes dans les dictionnaires ou pas (nous montrerons la présence ou l'absence des expressions dans les dictionnaires plus tard, en abordant le filtre lexicographique). Le chiffre total n'est pas élevé, mais c'est vraiment tout ce que nous avons remarqué en français pendant les trois mois de la veille néologique. Contrairement à la langue maternelle, il était difficile de reconnaître le mot nouveau en français parce que nous ne sommes pas tellement attentionnés et notre connaissance linguistique est limitée. De plus, nous suivons davantage des sources des journaux (Le Monde, TV5 Monde) où la langue est plus soutenue, la possibilité de trouver un néologisme était rare.

Le temps où nous avons appris notre travail semestriel, nous ne sommes souvenus sur-le-champ du mot *apéro* que nous avons rencontré dans le sens examiné (soirée) pendant notre séjour en France. Le contexte de cette expression est trop court mais c'est un seul environnement lexical proposé. *FRENCH APÉRO* est le titre de la carte d'invitation à la soirée avec dégustation des spécialités régionales.

En mois d'octobre, nous avons remarqué le verbe *cartonner* en regardant la série de télé qui s'appelle Jane the Virgin. Grâce à la situation de communication, il était évident que ce verbe portait un autre sens que celui de *relier en carton* (PR). Nous avons essayé de trouver cette expression dans le corpus DiCo, mais nous avons trouvé seulement les mots dérivés de base *carton*. Nous supposons donc que le verbe *cartonner* existe depuis longtemps et il n'est pas néologisme, peut-être un néosémantisme.

En novembre, nous avons noté le substantif *confipote* qui nous a vraiment surpris. Nous ne l'avons jamais vu avant. Dans la série sur NETFLIX qui s'appelle Plan cœur, elle décrit les ami(e)s qui passent le confinement ensemble. Malgré cela, en cherchant sa définition sur Internet (en vain) nous avons remarqué l'expression *confipote* dans un autre sens : la marque de la nourriture fruitée, quelque chose entre le compote et la confiture, ce qui est un homonyme de notre mot observé.

Ce n'est qu'en début de l'année 2021 où les expressions *brio* et *Brexiter* ont été rencontrées. Quant au mot *brio* nous étions étonnés en apprenant qu'il ne s'agit pas d'adverbe, mais d'un substantif. Pourtant, ce n'était que notre inattention car le contexte *avec* nous bien indique que l'élément suivant sera probablement un substantif. Ce qui est intéressant autour le nom *Brexiter* c'est qu'il est écrit avec B majuscule, ce qui n'est pas typique pour le nom de membre de certaine institution. De surcroît, ce nom n'est pas suffixé dans la forme de *brexiteur*, ce qui nous semblerait plus français. Néanmoins, pendant la partie analytique, nous avons appris que ce lexème existait dans la langue française dans plusieurs formes (*brexiteur* et les variations avec B majuscule et B minuscule y compris).

Tableau n° 1 : Néologismes recueillis dans la langue française

FR	lexème	catégorie grammaticale, genre	API	sens (définition)	mode: O (oral) / E (écrit)	contexte (phrase)	situation de communication	locuteur	date	votre commentaire sur la néologicité	matrice lexicogénique
1.	apéro	substantif masculin, sg.	[apɛʁo]	rendez-vous, soirée * ²	E	FRENCH APÉRO	affiche d'invitation à la soirée avec la dégustation	organisation ESN (Erasmus Student Network)	février 2020	Bien sûr, j'ai connu ce mot dans le sens d'une boisson alcoolisée, mais quand j'étais à Dijon (ERASMUS) j'ai rencontré ce mot familier dans le sens d'une soirée (d'un rendez-vous) ce qui m'a un peu surpris. Pour la démonstration qu'il s'agit bien du sens plus généralisé, j'ai trouvé une interview qui s'appelle aussi "un apéro" : https://www.lemonde.fr/m-perso/article/2019/11/22/un-apero-avec-flavie-flament-je-n-ai-jamais-compris-l-engouement-de-la-presse-people_6020214_4497916.html	troncation du mot <i>apéritif</i>
2.	Brexiter	substantif masculin, sg.	[brɛgzitɛʁ]	sympathisant du Brexit	E	L'objectif des Brexiters est d'avoir une économie plus innovante qui repose sur l'intelligence artificielle.	Titre de l'article de TV5 Monde en ligne https://information.tv5monde.com/info/accord-sur-le-brexit-l-objectif-des-brexiters-est-d-avoir-une-economie-plus-innovante-qui	Pascal Hérard (homme, 48 ans, journaliste)	29.12.2020	Je connaissais ce nom en anglais, mais je ne savais pas que la forme pareille est utilisée en français, j'attendrais plutôt le nom <i>brexiteur</i> sans majuscule. La forme Brexiter avec B majuscule me mène à la conclusion qu'il s'agit d'emprunt de l'anglais.	emprunt à l'anglais

² notre définition, nous n'avons pas trouvé exactement le sens examiné dans les dictionnaires (cette information est représentée par * dans le texte)

Andrea Hlaváčková
488680
25/01/2021

Lexicologie et lexicographie du français / Lexikologie a lexikografie francouzštiny

3.	brio	substantif masculin, sg.	[bʁijo]	manière brillante	E	Je nous souhaite à tous d'avoir notre L3 avec brio !	La publication sur Facebook dans le groupe de L3 Lettres Dijon	jeune femme de 21 ans	31.12.2020	J'ai remarqué ce mot sur Facebook dans le groupe de Licence 3 de l'Université de Bourgogne où j'ai étudié le semestre dernier. Une fille l'a écrit en nous souhaitant bonne année 2021. L'expression <i>avec brio</i> me semblait néologique, c'est pourquoi elle se trouve dans le tableau. Je pense que son équivalent est <i>avec excellence</i> . Néanmoins, je ne suis pas sûre de sa création, peut-être ce mot a été abrégé de l'adjectif <i>brillant</i> .	troncation possible de l'adjectif <i>brillant</i> avec addition de suffixe <i>-o</i>
4.	cartonner	verbe intransitif	[kɑʁtɔne]	réussir, obtenir du succès	O	Tu vas cartonner !	série de télé <i>Jane the Virgin</i> : une fille encourage sa mère	jeune femme Jane (25 ans)	21.10.2020	Quand j'ai entendu ce verbe, il me semblait nouveau dans le contexte donné. Il ne s'agit directement de la liaison avec carton, ce qui est le sens primaire de ce verbe, mais il signifie également <i>avoir succès</i> . Ce sens est plutôt figuré et je n'imaginai pas son existence avant, je pensais donc qu'il s'agissait d'un néologisme. Néanmoins, j'ai immédiatement trouvé le verbe en ce sens-là dans le premier dictionnaire utilisé. C'est pourquoi il se trouve dans le premier tableau où j'ai mis les mots nouveaux seulement pour moi.	dérivation du mot <i>carton</i> - affixation : suffixe <i>-er</i>
5.	confipotes	substantif masculin et aussi féminin, pl.	[kɔ̃fipɔt]	* les ami(e)s qui passent le confinement ensemble	E	Plan cœur : Plan confipotes	sous-titre de la série	la production de cette série	9.11.2020	Cette expression se trouve dans la partie du titre d'épisode d'une série télé qui s'appelle Plan coeur. Malheureusement, parce qu'il s'agit d'un sous-titre il n'y a pas de phrase expliquant le contexte. Mais toute l'épisode traite le thème de coronavirus et de confinement. C'est pourquoi je pense qu'il ne s'agit pas d'un produit fruité (mot composé de <i>confiture</i> et de <i>compote</i>) ce qui était le seul sens que Internet a trouvé. Il est évident que ce mot de ce sens-là a été créé pendant la pandémie de Covid-19.	mot-valise ; composition du mot <i>confinement</i> et <i>pote</i>

Partie analytique

Filtre social

Après la collecte de nos néologismes, nous avons été divisés en groupes par 5 personnes. Dans chaque groupe, nous avons évalués les expressions recueillies par les autres avec les notes 1 – 9 en ajoutant un court commentaire. Voici la description des notes particulières qui est suivie par le tableau avec l'évaluation des autres membres de mon groupe (groupe n. 3 : Tereza Cedidlová, Michaela Čenková, Tereza Hanusková, Andrea Hlaváčková, Jana Tomalová). Ce filtre nous donne une idée sur la connaissance de nos candidats néologiques par nos camarades de classe.

- 1 – Je ne connais pas le mot mais je suis capable de deviner son sens
- 2 – Je ne connais pas le mot ni son sens
- 3 – Je ne connais pas le mot, j'ai pensé que j'étais capable de deviner son sens, mais je me suis trompé(e)
- 4 – Je connais le mot mais je ne l'utilise pas et je ne l'utiliserai pas parce que ...
- 5 – Je connais le mot mais je ne sais pas son sens exacte et c'est pourquoi je ne l'utilise pas
- 6 – J'ai remarqué le mot mais je ne l'utilise pas. Pourtant, je voudrais l'utiliser.
- 7 – J'utilise activement le mot mais il me semble toujours néologique
- 8 – J'utilise activement le mot. Je ne partage pas le sentiment néologique, mais je le comprends chez autres.
- 9 – Je ne partage pas le sentiment néologique du tout

Tableau n° 2 : Évaluation sociale des néologismes recueillis

lexème	T. C.	M. Č.	T. H.	A. H.	J. T.
apéro	5 - je l'ai entendu mais je n'étais pas sûre de quoi il s'agit	6 - je connais ce mot, je ne l'utilise pas mais si j'ai de l'occasion, je l'utiliserai	8-je connais ce mot, je l'a utilisé beaucoup pendant mon Erasmus	2 – mon néologisme, je ne le connaissais pas dans le sens examiné	6 - j'ai entendu et je sais ce que c'est
Brexiter	3- je ne connais pas ce mot mais je comprends qu'il est lié à Brexit, tout d'abord j'ai pense qu'il s'agit de verbe	3 - j'ai mal deviné le sens de ce mot, je savais que c'est lié avec le Brexit, mais pas dans ce contexte	3-j'ai mal deviné le sens de ce mot, si la catégorie grammaticale n'était pas spécifié, je penserais qu'il s'agit d'un verbe qui signifie la sortie de la Grande Bretagne de l'Union européenne	1 – mon néologisme, j'ai deviné son sens exacte grâce au contexte	3 - je ne connais pas et je pensais d'abord que c'est un verbe, apres je pourrais seulement dire que le mot est lié au brexit mais je n'arriverais pas a definir le sens concret

Andrea Hlaváčková
488680
25/01/2021

Lexicologie et lexicographie du français / Lexikologie a lexikografie francouzštiny

brio	2 - je ne connais pas du tout le sens de ce mot	2 - je ne connais pas du tout ce mot	2-je ne connais pas ce mot	2 – mon néologisme, je n'ai pas deviné son sens exacte	2 - je n'ai jamais entendu ce mot
cartonner	2 - je ne connais pas du tout le sens de ce mot	2 - je n'ai jamais entendu, je ne connais pas de définition	2-je ne connais pas cette expression	3 – mon néologisme, tout d'abord j'ai pensé que ce verbe signifiait quelque chose avec carton, mais dans ce sens-là, il décrit le fait plus abstrait	2 - je ne sais pas du tout
confipote	2 - je ne connaissais pas du tout le sens de ce mo	2 - je n'ai jamais entendu, je ne connais pas de définition	1-je ne connais pas cette expression, mais je connais le mot "confinement" et "pote"	1 – mon néologisme, je ne connaissais pas ce mot, mais j'étais capable de le définir à peu près	2 – je ne sais pas

Filtre lexicographique

L'étape suivante la collecte des données consiste à les évaluer par la méthode des filtres successifs. Cette méthode s'appelle autrement le filtre lexicographique et elle comporte 3 filtres.

Premièrement, nous avons examiné les expressions collectées en consultant les dictionnaires les plus connus et les plus généraux comme *Le Robert* (nous avons consulté *Le Petit Robert 2011* pour savoir si les expressions existaient déjà longtemps et ensuite celui en ligne pour les comparer à la situation présente), *Dictionnaire de l'Académie française en ligne (DAF)*, *Larousse* en ligne, le site *TLFi (Trésor de la Langue Française informatisée)* et le dictionnaire québécois *Usito*. Malheureusement, nous n'avons pas accès aux dictionnaires au format papier c'est pourquoi nous avons utilisé ceux qui étaient disponibles en ligne. Lorsque nous avons trouvé la définition de sens précis d'expression examinée, nous l'avons mise de côté de notre procédure et elle ne passait pas au filtre suivant. Dans le tableau n° 3 nous trouverons seulement les définitions proches du sens examiné, c'est-à-dire si l'expression était trouvée dans le dictionnaire. Au contraire, si le lexème était trouvé dans autre sens que dans celui examiné, il ne se trouve pas dans le tableau (p. ex. le verbe *cartonner* a été trouvé dans *DAF*, mais seulement sous les définitions : 1. v. tr. Relier en utilisant du carton. ; 2. v. intr. Pop et péj. Jouer aux cartes. : c'est la raison pourquoi nous avons noté que notre verbe *cartonner* était finalement absent dans *DAF*).

Nous avons également profité de la disponibilité d'une database extraordinaire de Camille Martinez nommée *Corpus DiCo (Dictionnaires Comparés)*. Il s'agit d'un corpus métalexicographique en ligne qui met en comparaison tous les millésimes des dictionnaires généraux publiés depuis 1997 comme *Hachette*, *Larousse* et *Le Robert*. Cependant, il est nécessaire de mentionner que ce corpus étudie seulement les articles ajoutés ou sortis des dictionnaires, il ne contient pas toute la nomenclature. Il comporte aussi les données du *Dictionnaire de l'Académie française depuis 1992* (1er tome de la 9e édition) et des versions plus âgées de *Larousse* (1909, 1925). Ce corpus nous a servi principalement pour la vérification si le lexème avait été classifié dans les dictionnaires après 1997.

Tableau n° 3 : Consultation des dictionnaires généraux

lexème	sens examiné	Le Petit Robert 2011	Corpus DiCo	Le Robert en ligne	DAF	Larousse en ligne	TLFi	Usito
apéro	soirée, rendez-vous	n.m., abrég. de <i>apéritif</i> , FAM. Apéritif apéritif : n.m., boisson à base de vin (quinquina, vermouth) ou d'alcool (amer, gentiane, anis), supposée apéritive, que l'on prend avant le repas ; moment où l'on prend l'apéritif, avant le repas	-	n.m., <i>fam.</i> , apéritif apéritif : n.m., boisson à base de vin ou d'alcool, supposée apéritive, que l'on prend avant le repas ; moment où l'on prend l'apéritif, avant le repas	-	n.m., <i>fam.</i> , apéritif apéritif : n.m., boisson le plus souvent alcoolisée, prise avant le repas ; moment où l'on prend cette boisson	subst. masc., apéritif apéritif : subst. masc., pas de définition examinée	n.m. abrég. fam. apéritif. Boisson, généralement alcoolisée, que l'on boit avant un repas. par ext. Moment où l'on consomme cette boisson.
Brexiter	sympathisant du Brexit	-	-	-	-	-	-	-
brio	manière brillante, excellence	n.m., italien <i>brio</i> « vivacité », MUS. Technique aisée et brillante > maestria ; COUR. Talent brillant, virtuosité	DAF 1992 – n. m.	n.m., technique aisée et brillante dans l'exécution musicale ; par extension : virtuosité, éclat, entrain, fougue, maestria, panache, pétulance, vivacité	n.m. sing. Animation, expression brillante dans l'exécution d'un morceau de musique. par ext. Entrain, chaleur, talent brillant.	n.m., éclat brillant dans la conversation ; vivacité	subst. masc., A : vivacité B : talent facile et brillant	n.m. Vivacité (dans l'exécution d'une pièce musicale) par ext. Talent facile et brillant.
cartonner	réussir, obtenir le succès	v. intrans. (FAM.), FIG. Réussir, remporter un beau succès	-	v. intrans., <i>fam.</i> , réussir, obtenir du succès	- (pas la définition examinée)	-	-	v. intr. FIG., FAM. Remporter un succès retentissant.
confipote	les ami(e)s qui passent le confinement ensemble	-	-	-	-	-	-	

Grâce au premier filtre, nous avons appris que les lexèmes *apéro*, *brio* et le verbe *cartonner* sont déjà définés par certains dictionnaires généraux dans les sens examinés tandis que le mot *Brexiter* et *confipote* n'étaient trouvés nulle part, ils passent donc au filtre suivant.

Le deuxième filtre représente la consultation des dictionnaires collaboratifs, ce qui sont ceux disponibles sur Internet, mais ils ne sont pas si fréquents. Nous avons utilisé le *Wictionnaire*, le site *Dictionnaires.com* et le *Dictionnaire de la zone* en ligne. Dans le tableau suivant les résultats particuliers sont présents.

Tableau n° 4 : Consultation des dictionnaires collaboratifs

lexème	sens examiné	Wictionnaire	Dictionnaires.com	Dictionnaire de la zone
Brexiter	sympathisant du Brexit	substantif masculin et féminin identique, (Politique) brexiteur ; variante de brexiter ; partisan du Brexit	-	-
confipote	les ami(e)s qui passent le confinement ensemble	-	-	-

La deuxième étape de filtrage contient également l'utilisation des corpus linguistiques afin de prendre connaissance si le mot a été déjà implanté dans la langue ou pas. Dans le cas positif, nous avons étudié la fréquence de ces mots. Nous avons consulté les corpus *French Web 2012* et *French Web 2017* via le portail Sketch Engine mais aussi le corpus *Araneum Francogallicum III Maximum* disponible sur la site Aranea Web Corpora Project. Ce sont des corpus disponibles gratuitement en ligne et ceux les plus vastes. Le problème rencontré repose sur la variation graphique du mot *Brexiter* (*brexiter*, *Brexiteur*, *brexiteur*) tout comme la variation de la catégorie grammaticale (*brexiter* comme un verbe). C'est pourquoi le nombre d'occurrence est réparti plus en détail pour chaque forme.

Tableau n° 5 : Consultation des corpus

lexème	French Web 2012	French Web 2017	Araneum Francogallicum III Maximum
Brexiter	-	6x dont : - Brexiteur (subst.) 5x - brexiteur (subst.) 1x	59x dont : - Brexiter (subst.) 17x - brexiter (subst.) 25x - Brexiteur (subst.) 2x - brexiteur (subst.) 8x - Brexiter (verbe) 2x - brexiter (verbe) 5x
confipote	-	-	-

Ce filtre nous a montré que le nom *Brexiter* est déjà défini au moins par le dictionnaire en ligne nommé Wictionnaire et il existe plusieurs formes graphiques (soit avec B majuscule, soit avec B minuscule, soit avec suffixe *-eur*). De plus, il a été plusieurs fois utilisé dans la langue française. Par contre, le lexème *confipote* est pour tous les dictionnaires collaboratifs et les corpus introuvable, c'est pourquoi nous allons essayer de la définir nous-mêmes en vertu de nos propres expériences.

Définitions

Après avoir examiné les néologismes potentiels dans les dictionnaires et les corpus, nous les avons triés. Ceux qui n'ont pas encore obtenu leur définition (*confipote*) sont des candidats néologiques. Chez ces lexèmes, nous avons essayé de créer notre définition en vertu de nos expériences pendant la collecte.

confipote [kõfipõt] n.m. – formé par apocope du substantif *confinement* et mot familier *pote* (= ami) • FAM. Compagnon, avec lequel la personne passe le temps de confinement (pendant la pandémie de Covid-19). *Nous passerons cette époque dure ensemble à la campagne, mon cher confipote !*

Conclusion

Nous avons analysé les expressions recueillies en décrivant leur état lexical comme le contexte textuel. Nous les avons également évaluées avec des notes exprimant notre sentiment néologique. Pendant la méthode des filtres successifs, la plupart des mots a été filtré parce que nous avons appris qu'il ne s'agissait des néologismes. Il nous restait un seul lexème *confipote* qui est devenue notre candidat néologique.

Pour conclure, nous pouvons dire que la quête néologique était vraiment enrichissante même si certaines expressions ont été trouvées dans les dictionnaires. Elle nous a appris à nous mieux concentrer sur les néologismes et sur leur utilisation. De plus, nous avons eu l'occasion de mieux comprendre le procès réel d'actualisation des entrées dans les dictionnaires, même le fonctionnement des corpus linguistiques. Nous sommes curieux si jamais nous verrons nos lexèmes examinés dans les dictionnaires généraux.

Andrea Hlaváčková
488680
25/01/2021

Lexicologie et lexicographie du français / Lexikologie a lexikografie francouzštiny

Část česká

Úvod

neologismus³ [-iz-] (dř. též -ism), -mu m. jaz.

1. *nově utvořený jazykový prostředek, dosud nevžitý, jazyková novota*
2. řidč. *novotaření v jazyce*: odmítat jazykový n.; neologisovati [-zo-], neologizovati ned. *zavádět do jazyka neologismy*

V rámci domácí přípravy kurzu Lexikologie a lexicografie francouzštiny jsme během měsíce října, listopadu a prosince zaznamenávali výrazy, na které jsme narazili v běžném životě v jazyce českém i francouzském, a které se nám zdály být neologismy.

Definice ze *Slovníku spisovného jazyka českého* udává, že neologismus je jakýmsi novotvarem, tedy výrazem novým jak formou, tak významem, často přejímán z cizích jazyků. Neologismus lze často zaměnit za neosémantismus, kdy se jedná pouze o nabalení nového významu na slovo již v daném jazyce existující. Neologismus není však jen novotvar, je to rovněž jakési svědectví o stálém rozvoji jazyka. Odráží tempo společnosti a její schopnost adaptovat jazyk dle okolních vlivů. Často je v tomto procesu nápadné přejímání výrazu z periferií do centra jazyka. Proto je velmi důležité tento vývoj zaznamenat a nové výrazy zahrnout ve slovnících. To vše se daří díky lexikologům a lexikografům.

V práci představíme všechny výrazy, které jsme za měsíc říjen, listopad a prosinec nasbírali. Jednotlivé etapy analýzy těchto výrazů se skládají z definování situace, v jaké jsme slovo zaznamenali, ze sociální evaluace a metody postupných filtrů za užití dostupných slovníků a korpusů.

³Kolektiv Československé akademie věd. *Slovník spisovného jazyka českého*. 1. vydání. Nakladatelství ČSAV. Praha 1960-1971. 4 sv. [cit. 2.1.2020]. Dostupný z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/>

Metodologie

V průběhu podzimního semestru jsme se snažili sledovat různorodé zdroje (jak psané, tak mluvené), kde by se neologismy mohly vyskytnout. Téměř obden jsme sledovali české i francouzské zprávy, dokonce jsme si stáhli aplikaci *Le Monde* do telefonu, abychom mohli využít každé volné chvíle ke čtení článků. Občas jsme si pustili film či seriál, kde je pravděpodobnost výskytu nového slova vysoká. Přesto bylo otázkou náhody, zda právě v námi pozorovaném zdroji na neologismus narazíme. To vysvětluje i často velký rozdíl počtu zaznamenaných výrazů mezi studenty tohoto kurzu. Také je nutno podotknout, že zachytit neologismy ve francouzštině bylo mnohem složitější, jelikož se nejedná o náš rodný jazyk a textové cítění, zejména určitých konotací, je zde výrazně slabší. Proto se občas stalo, že výraz se zdál být novým, ale jednalo se pouze o slovo, které jsme neznali.

Když jsme potenciální neologismus zaregistrovali, neprodleně jsme ho zapsali do tabulky Excel. Poté jsme určili komunikační situaci, zdroj, kontext a další informace, které dané slovo externě definují. Následovala lingvistická analýza na více úrovních - morfologie (gramatická kategorie a rod), etymologie (pravděpodobný vznik), fonetika (fonetická transkripce do API), sémantika (lexikografické zpracování, definice).

Následovala praktická část, kdy jsme zaznamenané lexémy filtrovali přes různá „síta“. První fáze spočívala v práci ve skupinách po 5 studentech, tzv. sociální filtr. Vzájemně jsme si hodnotili sesbírané výrazy známkou 1-9 podle našeho neologického cítění (1 – sdílení neologického pocitu, 9 – nesouhlas s neologickým pocitem autora). Na sociální filtr navázal filtr lexikografický, který se odehrává na více stupních, kdy jsme konzultovali výskyt lexému v dostupných slovnících a lingvistických korpusech. Pokud výraz nebyl nikde nalezen, pokusili jsme se ho sami definovat.

Celý proces uzavírá vytvoření databáze na univerzitní platformě ELF. Zde jsme nashromáždili všechny naše neologické kandidáty, které prošly filtrací, a dostupné informace, které dané slovo definují. Výsledkem je námi navrhované slovníkové heslo, které nalezneme v příloze této práce.

Neologismy v češtině

V tabulce č. 6 nalezneme všechny české výrazy zaregistrované během tří měsíců, které v nás vzbudily neologický pocit, aniž bychom brali ohled na jejich výskyt ve slovnících (tento fakt si ukážeme později v lexikografickém filtru). Výrazů je více než ve francouzštině, což je přirozené, jelikož jsme schopni intenzivněji vnímat určité nuance v českém jazyce. Cílem tohoto úkonu bylo popsání externích i interních znaků slova, abychom byli schopni odvodit jeho význam.

Představíme výraz *tukovec* z měsíce října a z listopadu sloveso *krnit se*. Prosinec byl úrodnější a přinesl výrazy jako *blbodoba*, *cashoutnout (si)*, *Korovánoce*, *Kovid'áček*, *picknout si*, *pišišulka*, *rybízák*, a *tratoliště*.

- blbodoba** Slovo jsme našli v komentářích na Facebooku, kde lidová tvořivost nezná mezí, až se člověk diví, co zde vidí. Výraz byl jasně směřován na aktuální situaci pandemie Covid-19, ale výraz je univerzální. Může být bezpochyby aplikován na jakékoli nepříznivé časy.
- cashoutnout (si)** Člen rodiny (bratr) patří do skupiny mladých počítačových mágů a poměrně často používá počeštěné anglické výrazy, je poměrně dobrým zdrojem takovýchto jevů. Někdy se jedná o výrazy již běžně užívané, ale sloveso *cashoutnout (si)* jsme neznali. Můžeme však polemizovat nad jeho formou. V mluveném projevu to není důležité, ale u zápisu ano. Mluvený anglicismus totiž může a nemusí přijímat adaptovanou grafickou podobu. Nastává tedy otázka, k jaké formě se přiklonit: zda mu ponechat anglický základ *cashout*, či počeštit na sloveso *kešautnout (si)*.
- Korovánoce** Titulek na nás z novin vyskočil při vánoční návštěvě rodiny. Líbí se nám hravost, se kterou je výraz vytvořen. Letošní Vánoce byly opravdu odlišné od minulých, proto nám nepřijde jako špatný nápad dát letošnímu svátku název *Korovánoce*, což je velmi výstižné. Opět ale forma slova může být diskutabilní: zda opravdu psát s majuskulí, když se nejedná o oficiální název svátku.
- Kovid'áček** Výraz *Kovid'áček* nás zaujal z důvodu, že je o něm psáno jako o domácím mazlíčkovi zdvojnásobně a ještě s majuskulí, což je u různých verzí pojmenování viru Covid-19 (*kovid'ák*, *korona* atp.) neobvyklé. Nicméně nám přijde nemístné označovat zákeřný virus výrazem s pozitivní konotací.
- krnit (se)** Pokud jde o sloveso *krnit se*, nejsme si jisti, zda může být zařazeno mezi neologismy, jelikož se jedná o idiolektální výraz, tedy výraz řečený námi samotnými. Přítel, který byl adresátem, se podivil tomuto termínu, což byl impuls k hlubšímu zamyšlení se nad slovesem. Ve slovníku ani nikde na internetu jsme ho nenašli, v korpusech jen v případě chyby ve slovesu *krmít (se)*. O to víc nás zajímá, zda někdo toto sloveso také používá, nebo jestli se jedná pouze o námi zkomolený výraz slovesa *krčit se*.
- picknout (si)** Výraz opět zachycen u člena rodiny (bratra), který často používá počeštěné anglicismy. Často nás až zaráží, co vše se v dnešní době nahrazuje anglicismy. Výraz se nachází ve zvrtné formě, ale nezvratná varianta není vyloučena.

- pišišulka** Tento výraz přidáváme spíše pro zajímavost. Nejsme si jisti, zdali se používá i jinými osobami než zmíněnou babičkou. Jsme na pochybách, jestli je výraz hoděn zařazení do slovníku. Jedná se o idiolekt s velmi nízkou pravděpodobností rozšíření. Ale jako demonstrace lidské kreativity? Proč ne.
- rybízák** Kamarádka nám nabídla rybízové víno za použití výrazu *rybízák*. Jedná se zřejmě o pojmenování na stejném základu jako ve frázi *dáme si tramína* (víno tramín červený), kdy se odrůda vína zkracuje a skloňuje.
- tratoliště** Substantivum jsme během sledování seriálu viděli prvně v životě a nedokázali jsme ho přesně definovat. Později jsme dospěli k názoru, že slovo je odvozeno od slovesa *tratit*, jelikož se používá převážně ve spojení *tratoliště krve* (výraz hojně uváděn jako příklad monokolokabilního slova). Nicméně je dost možné, že místo neologismu se jedná o archaismus.
- tukovec** Tento výraz byl nalezen v titulku článku ze serveru *Novinky.cz*. Výraz jsme nikdy předtím neviděli a je pro nás nový. Označuje plovoucí tukovou hroudu, často ucpávající kanalizační prostory. Dle zběžné rešerše můžeme konstatovat, že se výraz již nějakou dobu používá, ale pouze v úzkém kruhu, nejčastěji v oblasti žurnalistiky, kdy je rozebírán problém s *tukovci* v kanalizaci. Vznik lexému je sporný, ale s největší pravděpodobností se jedná o speciální kalk s motivovanou koncovkou (z angl. *fatberg*).

Tabulka č. 6 : Zachycené neologismy v češtině

CZ	zachycený výraz	gramatická kategorie, rod	přepis do IPA	význam (slovníková definice)	kanál: Ú (ústně) / P (psaně)	kontext (zachycená věta)	popis komunikační situace	mluvčí (co víme o tom, kdo to vyslovil nebo napsal)	datum zachycení	váš osobní komentář ohledně novosti zachyceného výrazu	slovotvorba - typ
1.	blbodoba	substantivum, femininum	[blbɔdɔbɑ]	zlé časy	P	Jak se máte v této blbodobě ?	komentář u videa na Facebooku od Praque Cello Quartet	žena, cca 50 let	2.12.2020	Výraz odkazuje ke koronavirové pandemii, ale může být užít na jakoukoli špatnou dobu.	amalgamace adjektiva <i>blbý</i> a substantiva <i>doba</i>
2.	cashoutnout (si) /kešautnout (si)	sloveso tranz. dokonavé	[keʃɑʊtnɔʊt]	inkasovat výhru, peněžní obnos	Ú	Výhru jsem si cashoutnul před skončením utkání.	popis vybrání výhry na serveru Tipsport	bratr, 18 let	8.12.2020	Vyskytl se zde problém se zápisem slova.	výpůjčka z angličtiny, počestění sufixem <i>-nout</i>

Andrea Hlaváčková
488680
25/01/2021

Lexicologie et lexicographie du français / Lexikologie a lexikografie francouzštiny

3.	Korovánoce	substantivum, pomnožné	[kɔrɔva:nɔtse]	Vánoce oslavované v době koronavirové	P	Hity Korovánoc : teploměr a běžecký pás	titulek novinového článku – Lidové noviny 23.12.2020	Lenka Jančarová (žena, cca 30 let, redaktorka)	27.12.2020	Výraz je příkladem lidské hravosti a kreativity.	amalgamace slova <i>koronavirus</i> a <i>Vánoce</i>
4.	Kovid'áček	substantivum, maskulinum	[kɔviːja:tʃɛk]	Covid-19 (zdrobněle)	P	Těším se až Kovid'áček přestane bláznit a zase se budeme moct objímat.	popis fotky na Instagramu blogerky	Kateřina Rezková (žena, 25 – 28 let)	2.12.2020	Na lexému je nejzajímavější jeho pozitivní konotace rozcházející se se současností.	diminutivum subst. <i>kovid</i>
5.	krnit (se)	sloveso intranz. (zvratné) nedokonavé	[krɲitse]	krčit se	Ú	Podívej, jak se krní!	reakce na osobu v TV	já (žena, 22 let)	18.11.2020	Tento výraz je idiolektem, je tedy sporné, zda se jedná o neologismus či o chybu výslovnosti.	derivate adjektiva <i>zakrnělý</i> či možné zkomolení slovesa <i>krčit se</i>
6.	picknout (si) / piknout (si)	sloveso tranz. (zvratné) dokonavé	[piknɔutsi]	vybrat si	Ú	To jsem si dobře nepicknul.	komentář k výběru studia	bratr, 18 let	1.12.2020	U výrazu je opět problém se zápisem.	výpůjčka z angličtiny, počestěná sufixem <i>-nout</i>
7.	pišišulka	substantivum, maskulinum i femininum	[piʃiʃɔlka]	malé roztomilé stvoření	Ú	Ty jsi můj pišišulka.	promluva babičky ke svému vnukovi	žena, 62 let	10.12.2020	Tento idiolekt je zde spíše pro zajímavost a jako demonstrace lidské tvořivosti, nemá velký potenciál se uchytit.	možná modifikace výrazu <i>pišišvor</i> , či amalgamace tohoto výrazu se slovem <i>šikulka</i>
8.	rybízák	substantivum, maskulinum	[ribi:za:k]	rybízové víno	Ú	Dáš si rybízák ?	nabídka lahodného nápoje	žena, 21 let	31.12.2020	Výraz zaznamenan u kamarádky.	Derivate slova <i>rybíz</i> pomocí sufixu <i>-ák</i>

9.	tratoliště	substantivum, neutrum	[tratolíʃce]	kaluž	P	ráno ji našel v tratolišti krve její desetiletý syn.	titulky k seriálu Mělas to vědět, konkrétně scéna, kdy promlouvá hlasatel zpráv	hlasatel zpráv (muž, cca 30 let)	18.12.2020	Výraz pro nás neznámý, ale může se jednat o archaismus, jelikož se udává jako příklad monokolokabilního slova.	derivace slovesa <i>tratit</i>
10.	tukovec	substantivum, maskulinum	[tukoʋets]	plovoucí tuková hrouda	P	Masivní tukovec ucpal londýnskou kanalizaci.	aktualita ze serveru Novinky.cz (https://www.novinky.cz/koktejly/clanek/masivni-tukovec-ucpal-londynskou-kanalizaci-je-to-vyjev-jen-pro-otrl-40340796)	Jakub Štěpánek - redaktor serveru Novinky.cz (muž, 28 let)	30.10.2020	Slovo pro nás bylo neznámé, ale zřejmě již delší dobu užíváno v žurnalistice.	derivace subst. <i>tuk</i> sufixem - <i>ovec</i> , či amalgamace subst. <i>tuk</i> a subst. <i>ledovec</i> dle vzoru z anglického slova <i>fatberg</i>

Určili jsme všechny informace o zachycených výrazech a nyní se můžeme přesunout k praktické části, kdy budeme zjišťovat neologické cítění spolužáků vůči našim sesbíraným kandidátům. Poté zkonzultujeme dostupné slovníky a korpusy. Na základě výsledků praktické části budeme schopni určit, zda se dané slovo může klasifikovat jako neologismus či nikoli.

Část analytická

Sociální filtr

V rámci analytické části jsme byli rozděleni do 4 skupin po 5 studentech, ve kterých jsme vzájemně hodnotili neologický pocit zkoumaných výrazů. Slova jsme bodovali známkami 1 – 9 s krátkým odůvodněním, proč jsme se rozhodli právě pro takovouto hodnotu. Níže nalezneme vysvětlivky k bodovací škále a tabulku jednotlivých hodnocení skupiny č. 3 (Tereza Cedidlová, Michaela Čeňková, Tereza Hanusková, Andrea Hlaváčková a Jana Tomalová). Tento filtr má spíše informativní charakter. Jelikož je vzorek respondentů malý a generačně homogenní.

- 1 – Výraz neznám, ale jsem schopen / schopna odhadnout význam
- 2 – Výraz neznám a ani nejsem schopen / schopna odhadnout význam
- 3 – Výraz neznám, myslel(a) jsem si, že odhadnu význam, ale zmýlil(a) jsem se
- 4 – Výraz jsem již zaslechl(a), ale nepoužívám ho a ani nebudu, protože...
- 5 – Výraz jsem již zaslechl(a), ale neznám jeho přesný význam, proto ho nepoužívám
- 6 – Výraz slyším často, nepoužívám ho, ale chtěl(a) bych
- 7 – Výraz aktivně používám, ale stále ho vnímám jako neologismus
- 8 – Výraz aktivně používám, nesdílím neologický pocit, ale chápu, že je pro někoho novým
- 9 – Nesdílím vůbec neologický pocit

Respondenti:

- Tereza Cedidlová (T.C.) – žena, 21 let, Zlínský kraj
Michaela Čeňková (M.Č.) – žena, 21 let, Královéhradecký kraj
Tereza Hanusková (T.H.) – žena, 23 let, Moravskoslezský kraj
Andrea Hlaváčková (A.H.) – žena, 22 let, Královéhradecký kraj
Jana Tomalová (J.T.) – žena, 21 let, Jihomoravský kraj

Tabulka č. 7: Sociální filtr

zachycený výraz	T. C.	M. Č.	T. H.	A. H.	J. T.
blbodoba	1 - slovo jsem sice nikdy neslyšela, ale význam dokážu odhadnout	1 - slovo jsem viděla prvně, ale pobavilo mě	1 - slovo vidím poprvé, ale význam odhadnu	1 – mnou sebraný neologismus, slovo jsem neznala, ale význam je zřejmý	1 - zatím jsem nikde neviděla, ale význam lze odhadnout
cashoutnout (si) /kešautnout (si)	3 - slovo jsem neslyšela a je pro mě těžké odhadnout jeho význam	3 - slovo mi v tomto významu nic neříká, měla jsem za to, že to bude něco jako zaplatit	1 - slovo si dle anglického výrazu dokážu odvodit, nicméně ho vidím poprvé	1 – mnou sebraný neologismus, výraz jsem přesně neznala, jen jsem si dle anglického základu odvodila, že se bude jednat o něco s penězi	1 - odhadla bych, ale dosud jsem neslyšela (v kontextu češtiny)
Korovánoce	6 - slovo jsem už někdy zaslechla, může se zaužívat, vidím jeho potenciál	6-7 - slovo jsem slyšela, možná jsem ho někdy i sama použila	1 - slovo jsem neslyšela, ale význam je zřejmý	1 – mnou sebraný neologismus, slovo jsem dříve neznala, ale jeho význam je jasný	1 - neslyšela jsem, ale význam bych odhadla
Kovid'áček	4 - slovo jsem už slyšela, ale nechci ho používat, protože je nevhodné označovat zdobnělinou něco tak nebezpečného	4 - slovo znám, ale nepoužívám	4 - slovo znám, používat nehodlám, přijde mi nemístné nazývat nemoc, která způsobila globální pandemii diminutivem	1 – mnou sebraný neologismus, význam je jasný, ale toto označení viru se mi protiví	4 - zaslechla jsem, používat nehodlám
krnit (se)	5 - slovo bych jako neologismus asi označila, protože ještě není zavedené dle mého názoru	2 - slovo neznám, neslyšela jsem	1 - slovo neznám, ale jeho význam se dá odhadnout	8 - mnou sebraný neologismus, pro mě nový není, ale mezi neologismy jsem ho zařadila, jelikož mé okolí výraz neznalo	2 - neodhadla bych význam
picknout (si) / piknout (si)	1 - slovo jsem v českém kontextu nikdy neslyšela, ale rozumím jeho anglickému překladu	1 - slovo vidím prvně, ale z překladu jsem schopna odvodit si význam	1 - slovo jsem nikdy neslyšela, ale z anglického výrazu jsem schopna si odvodit význam	1 – mnou sebraný neologismus, výraz jsem v češtině neznala, ale jsem schopna z angličtiny odvodit význam	4 - znám v nezvratném tvaru (jen "picknout")

pišišulka	2 - slovo neznám a nedokážu odhadnout význam	1 - vidím prvně, ale měla jsem za to, že se bude jednat o něco malého a roztomilého	1 - slovo jsem nikdy neslyšela, připomíná mi výraz pišišvor, který taky označuje malé dítě	1 – existence tohoto výrazu mě překvapila, ale význam odhaduji jako spojení pišišvora a šikulky	5 - už jsem zaslechla a nevím, jestli bych odvodila správně význam (spíš ne)
rybízák	8 - slovo znám, sama jsem ho myslím taky někdy použila, přijde mi, že už ho lidé používají poměrně dlouho	8 - slovo znám a v případě, že se s danou věcí setkám, i aktivně používám	8 - slovo znám, v příslušné situaci i používám	1 – znám rybízové víno, ale označení rybízák pro mě bylo nové	8 - znám, občas používám a znám ho už docela dlouho
tratoliště	2 - slovo neznám a nedokážu odhadnout význam	2 - slovo neznám, vidím prvně	4 - slovo znám z knih, nevím, zda se jedná úplně o archaismus, ale myslím, že se v dnešní době slovo tratoliště již moc nepoužívá	2 – tento výraz jsem neznala a ani bych neodhadla význam, je však otázka, zda se nejedná spíše o archaismus	4 - znám, a tipla bych, že se používá už docela dlouho? (i když v běžné řeči asi ne)
tukovec	1 - slovo jsem nikdy neviděla	2 - nikdy jsem neslyšela	3-toto slovo jsem nikdy neviděla	2 - mnou sebraný neologismus, nikdy předtím jsem neslyšela a význam jsem ani neodhadovala	3 - neznám, odhadla bych špatně

Po prohlédnutí tabulky zdůrazníme výrazy, které mají největší neologický potenciál, tedy lexémy, které nikdo ze skupiny neznal (hodnocení čísla 1-3), což znamená, že se pravděpodobně nejedná o již existující slovo: *blbodoba*, *cashoutnout (si)* a *tukovec*. Naopak bez další filtrace si můžeme být skoro jisti, že výraz *rybízák* neologismem nebude, neboť byl ostatními členy skupiny označen číslem 8, které značí v podstatě nesouhlas s neologickým pocitem autora.

Dále si můžeme vyhodnotit výrazy, které zřejmě nemají charakter se rozšířit mezi větší počet mluvčích, jelikož ho respondentky bodovaly buď číslem 2, protože neodhadly význam (nemohou ho tedy používat), nebo číslem 4 (výraz již zaregistrovaly, ale nemají v úmyslu ho z určitých důvodů používat). Jedná se především o výrazy *Kovidáček* a *tratoliště*. U hesla *Kovidáček* jsme upozorovali jistou nechuť výraz používat, jelikož je to líbivé, citově zabarvené (eufemismus) označení nepěkné skutečnosti. Toto označení budí pocit nevhodného užití.

Lexikografický filtr

Lexikografický filtr, neboli metoda postupných filtrů je pro náš výzkum stěžejní. Za pomoci dostupných slovníků jsme ověřovali, zda výrazy nebyly doposud lexikograficky zpracovány a zda jsou zachyceny šřeji v jazykových korpusech.

V prvním filtru jsme konzultovali nejběžnější dostupné slovníky. Bohužel je v této době těžké pracovat s tištěnými slovníky, proto byly použity jen ty, které mají elektronickou verzi. Pokud byla nalezena definice hledaného výrazu, je zapsána v níže uvedené tabulce. Znamená to, že se stoprocentně nejedná o výraz nový. V případě, že nebyla výrazu přiřazena slovníková definice, postupuje do dalšího filtračního kola. V tomto kroku jsme nejdříve využili *Databáze heslářů*, díky které jsme měli šanci zjistit, zda se dané heslo nachází v jakémkoli přístupném materiálu spadajícím pod Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i.. Dále bylo užito *Slovníku spisovného jazyka českého (SSJČ)*, internetového slovníku *Lingea*, u hesel *blbodoba* a *cashoutnout (si)* také *Akademického slovníku spisovné češtiny*, jelikož jsou zde zveřejněna pouze hesla začínající na A – Č, a konečně také *Databáze excerpčního materiálu Neomat*, u které jsme zjišťovaly pouze přítomnost hesla v jakémkoli záznamu, bez udání definice.

Tabulka č. 8: První etapa lexikografického filtru

zachycený výraz	Databáze heslářů	Databáze Neomat	Slovník spisovného jazyka českého (SSJČ)	Lingea	Akademický slovník současné češtiny (hesla A-Č)
blbodoba	-	-	-	-	-
cashoutnout (si) / kešautnout (si)	-	-	-	-	pouze heslo <i>cash</i>
Korovánoce	-	-	-	-	
Kovid'áček	-	-	-	-	
krnit (se)	PSJČ (Příruční slovník jazyka českého): krniti (se) - krčiti (se), stahovati (se), svrašťovati (se)	-	-	-	
picknout (si) / piknout (si)	-	-	-	-	
pišišulka	-	-	-	-	

rybízák	-	-	-	-
tratoliště	SSJČ (viz 3. sloupec) PSJČ (Příruční slovník jazyka českého): tratoliště (<i>zast.</i> tratorišťe), - ě n. <i>rozlitá tekutina v nějakém množství, zvl. krev; louž, kaluž.</i> SSČ (Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost)	-	s., zprav. větší množství rozlité tekutiny (nejč. krve, řidč. vody)	s., větší množství rozlité tekutiny (zprav. krve)
tukovec	Neomat	zaznamenán, ale nedefinován	-	-

Z tabulky č. 8 vyplývá, že byla v prvním filtru nalezena definice slovesa *krnit (se)* a substantiva *tratoliště*. Vypadávají tedy z průzkumu a nebudou dále uváděny.

Během druhé fáze filtrování jsme využili dnes velmi populární kolaborativní platformu *Čeština 2.0*, která zaznamenává mnoho nových, kreativních slov. Pro větší rozhled a možnost najít plnohodnotnou definici námi zaznamenaných výrazů jsme doplnili tento filtr *Wikislovníkem*.

Tabulka č. 9: Druhá etapa lexikografického filtru

zachycený výraz	Čeština 2.0	Wikislovník
blbodoba	-	-
cashoutnout (si) / kešautnout (si)	-	-
Korovánoce	*korovánoce: „Vánoce oslavované v koronavirové době, skoro bez přátel, hospod a stánků s punčem a svařákem“ (heslo přidáno 17.12.2021)	-
Kovid'áček	-	-

picknout (si) / piknout (si)	-	-
pišišulka	-	-
rybízák	„domácí rybízové víno“ (heslo přidáno 30.9.2017)	-
tukovec	„tvrdá tuková hrouda ucpávající odpadní trubky“ (heslo přidáno 20.12.2019)	subst. masc., „hrouda ucpávající odpadní stoku tvořená zejména tuky, oleji a vosky“

Součástí druhé etapy filtrace je také konzultace lingvistických korpusů. Ty nás informují, zda bylo slovo již někdy v jazyce (ve zkoumaných textech) užito. Pokud ano, nalezneme zde i jak často byl lexém frekventován. Konzultovali jsme korpusy *Araneum Bohemicum IV Maximum* (Czech, 20.03 - 7.10G), korpus *syn v8*, korpus *online_now*, korpus *oral v1*, korpus *BMK* (Brněnský mluvený korpus) a korpus *PMK* (Pražský mluvený korpus). Všechny tyto korpusy jsou dostupné online skrze web Českého národního korpusu⁴. U výrazů s diskutabilní formou jsme analyzovali všechny možné varianty. Pokud byl lexém nalezen v korpusu v jiné formě než uvedené v prvním sloupci tabulky, jsou počty výskytů jednotlivých grafických znázorněních rozepsány.

Tabulka č. 10: Konzultace lingvistických korpusů

zachycený výraz	Araneum Bohemicum IV Maximum	syn v8	online_now	oral v1	BMK	PMK
blbodoba	-	-	-	-	-	-
cashoutnout (si)	4x	-	5x	-	-	-
Korovánoce	-	-	-	-	-	-
Kovid'áček	-	-	1x	-	-	-
picknout (si)	picknout – 108x picknout si – 29x piknout – 4x	-	1x	-	-	-
pišišulka	1x	-	-	-	-	-
rybízák	95x	23x	76x	2x	-	-
tukovec	6x	5x	13x	-	-	-

⁴ Dostupné na: <https://www.korpus.cz/>

Andrea Hlaváčková
488680
25/01/2021

Lexicologie et lexicographie du français / Lexikologie a lexikografie francouzštiny

Po filtraci druhého stupně jsme získali definici výrazu *Korovánoce, rybízák a tukovec*. Díky korpusům jsme získali zběžný přehled přítomnosti zkoumaných výrazů v jazyce, což ale nutně neznamená, že již byl výraz definován. Například sloveso *picknout (si)* je hojně zastoupeno v korpusech, ale pouze v textech počítačových her a nebylo doposud definováno. Taková slova se pokusíme definovat sami na základě vlastních poznatků z doby zachycení výrazu.

Vlastní definice

Výrazy, které se nám vyfiltrovaly, tedy u kterých nebyla nalezena žádná dostupná definice, se staly našimi neologickými kandidáty. Na základě poznatků při jejich sběru jsme se pokusili vytvořit následující definice. Otázkou zůstává, zda tyto výrazy mají vůbec potenciál se v mluvě širší veřejnosti uchytit a v případě výrazů z angličtiny je též diskutabilní jejich forma, která by se mohla ještě více počesťit.

blbodoba	[blbɔdɔba] subst. f. – 12/2020 – z adj. <i>blbý</i> a subst. <i>doba</i> • HOVOR. Nepřející doba (za pandemie koronaviru). <i>Jak se máte v této blbodobě? Už se těším, až se dá vše do normálu.</i>
cashoutnout (si)	[keʃaʊtnout] sloveso pln. – 12/2020 – z angl. <i>cash out</i> • HOVOR. Inkasovat peněžní obnos. <i>Výhru jsem si cashoutnul před skončením utkání.</i>
Kovid'áček	[kɔviːja:tʃek] subst. m. – 12/2020 – dim. subst. <i>kovid</i> • HOVOR. Zdrobnělé označení viru Covid-19. <i>Těším se až Kovid'áček přestane bláznit a zase se budeme moct objímat.</i>
picknout (si)	[piknoutsɪ] – sloveso pln. – 12/2020 – z angl. <i>pick</i> • HOVOR. Vybrat si. <i>Špatně jsem si picknul obor (o studiu).</i>
pišišulka	[piʃiʃolka] – subst. m. i f. – 12/2020 – ze subst. <i>pišišvor</i> • HOVOR. Malé roztomilé stvoření. <i>Ty jsi můj pišišulka (o dítěti).</i>

Závěr

V rámci semestrální práce jsme zaznamenávali výrazy, které by se mohly stát adepty na zařazení do slovníku novotvarů současného jazyka. Zachycená slova jsme následně charakterizovali a vzájemně hodnotili. Následovala filtrace, která měla za cíl vyřadit výrazy, které již nějaký čas existují, tudíž pro naši řešerši nemají potenciál. U zbylých slov jsme si vyzkoušeli práci lexikografů a pokusili jsme se o vlastní definování výrazů.

Z dat získaných během výzkumu můžeme konstatovat, že neologismy tvoří převážně substantiva, řidčeji pak slovesa. Toto tvrzení je podloženo faktem, že se jedná o ohebné slovní druhy a lze je nejjednodušeji modifikovat. Nejčastějším adaptačním procesem pro neologismy je derivace afixací (sufixace, prefixace) nebo amalgamace (kompozice či splývání dvou a více složek).

Rovněž bylo díky sociálnímu filtru zjištěno, že některá slova nemají velký potenciál na to, aby se šířila dál společností (z důvodu neznalosti významu či osobní nelibosti). Naopak některé lexémy vzbudily pozornost respondentů, kteří výraz sice v jazyce nezaregistrovali, ale byli schopni odvodit význam. Již tento fakt může znamenat možnost, že se výraz uchytí v jejich povědomí a začnou ho aktivně užívat.

U některých neologických kandidátů byl pomocí databází a korpusů zachycen několikanásobný výskyt, ale často k výrazu nebyla nalezena definice. Takové případy, které se již v určité míře v jazyce vyskytují, mají velkou pravděpodobnost uchycení se. Bylo by však vhodné je definovat a tím je zpřístupnit širší veřejnosti.

Na závěr bychom rádi zmínili, že se jednalo o velmi obohacující práci navzdory faktu, že byl sběr úspěšný tak z poloviny a některé neologismy byly vyvráceny. Naučili jsme se lépe vnímat celou neologickou situaci a okusili jsme práci opravdových lexikologů a lexikografů. Velmi zajímavé bylo čtení vzájemného hodnocení, kdy neologické cítění bylo mnohdy odlišné.

Annexe / Příloha

Dictionnaire français

Brexiter / brexiter [bʁɛgzitɛʁ] n. m. sg. – emprunt de l'anglais • Sympathisant du Brexit. *L'objectif des Brexiteurs est d'avoir une économie plus innovante qui repose sur l'intelligence artificielle.*

confipote [kɔ̃fipɔt] n. m. sg., fam. – mot-valise ; du substantif *confinement* et subst. *pote* • Compagnon, avec lequel la personne passe le temps de confinement (pendant la pandémie de Covid-19). *Nous passerons cette époque dure ensemble à la campagne, mon cher confipote !*

Slovník českých výrazů

blbodoba [blbɔdɔba] subst. f. sg., hovor. – amalgamace adj. *blbý* a subst. *doba* • Zlé časy. *Jak se máte v této blbodobě?*

cashoutnout (si) / kešautnout (si) [kɛʃautnɔt] s. pln. tranz., hovor. – z angl. *cash out*, derivace sufixem *-nout* • Inkasovat výhru, peněžní obnos. *Výhru jsem si cashoutnul před skončením utkání.*

Korovánoce / korovánoce [kɔrɔva:nɔtsɛ] subst. f. pl.– amalgamace subst. *koronavirus* a subst. *Vánoce* • Vánoce oslavované v době koronavirové. *Hity Korovánoc: teploměr a běžecký pás*

Kovid'áček / kovid'áček [kɔviːja:tʃɛk] subst. m. sg. – dim. subst. *kovid* • Covid-19 (zdrobněle). *Těším se až Kovid'áček přestane bláznit a zase se budeme moct objímat.*

piknout (si) / piknout (si) [piknɔtsi] s. zvrat. tranz. pln., hovor. – z angl. *pick* • Vybrat si. *To jsem si dobře nepicknul, měl jsem jít na stavebku.*

pišišulka [piʃiʃolka] – subst. m. i f. sg., hovor. – možná modifikace subst. *pišišvor* či amalgamace tohoto výrazu se subst. *šikulka* • Malé roztomilé stvoření. *Ty jsi můj pišišulka*

rybízák [ribi:za:k] subst. m. sg. – derivace subst. *rybíz* sufixem *-ák* • Rybízové víno. *Dáš si rybízák?*

tukovec [tʊkʊvɛts̩] subst. m. sg.- derivace subst. *tuk* sufixem *-ovec*, či amalgamace subst. *tuk* a subst. *ledovec* dle vzoru z anglického slova *fatberg* • Plovoucí tuková hrouda. *Masivní tukovec ucpal londýnskou kanalizaci.*

Bibliographie / Bibliografie

Sources en format papier / Hmotné zdroje

REY, A., REY-DEBOVE, J. (Ed.), *Le Petit Robert : Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française*, Paris, Dictionnaires Le Robert, 2010, 2837 p.

Sources en ligne / Online zdroje

Langue française

Le Robert. *DICO EN LIGNE* [consulté le 2 janvier 2021]. Disponible sur : <https://dictionnaire.lerobert.com/>

LAROUSSE [consulté le 2 janvier 2021]. Disponible sur : <https://www.larousse.fr/>

MARTINEZ, Camille. *Corpus Dictionnaires Comparés* [consulté le 2 janvier 2021]. Disponible sur : <http://redac.univ-tlse2.fr/lexicons/dico/interface/DiCoBrowser.html>

Trésor de la Langue Française Informatisée [consulté le 2 janvier 2021]. Disponible sur : <http://atilf.atilf.fr/>

Wikipedia Foundation. *Wictionnaire* [consulté le 2 janvier 2021]. Disponible sur : https://fr.wiktionary.org/wiki/Wiktionnaire:Page_d%E2%80%99accueil

DICTIONNAIRE.COM. [consulté le 2 janvier 2021]. Disponible sur : <https://www.dictionnaires.com/>

CAJOLET-LAGANIÈRE, H., MARTEL P., MASSON C.-É. *Dictionnaire Usito : Parce que le français ne s'arrête jamais*, Sherbrooke. Édition Delisme. 2013. [consulté le 2 janvier 2021]. Disponible sur : <https://usito.usherbrooke.ca/>

Cobra le Cynique. *Dictionnaire de la zone*. [consulté le 2 janvier 2021]. Disponible sur : <https://www.dictionnairedelazone.fr/dictionary/lexical>

Corpus pour la langue française

TenTen corpora. *French Web 2012 (frTenTen12)* [consulté le 25 janvier 2021]. Disponible sur : <https://www.sketchengine.eu/>

TenTen corpora. *French Web 2017 (frTenTen17)* [consulté le 25 janvier 2021]. Disponible sur : <https://www.sketchengine.eu/>

French Web. *Araneum Francogallicum IV Maximum (Global French French, 20.05)* 10.9 G. 2013-2019 [consulté le 25 janvier 2021]. Disponible sur : <http://aranea.juls.savba.sk/>

Český jazyk

Kolektiv Československé akademie věd. *Slovník spisovného jazyka českého*. 1. vydání. Nakladatelství ČSAV. Praha 1960-1971. 4 sv. [cit. 2.1.2020]. Dostupný z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/>

Databáze heslářů. Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. © 2005-2021 [cit. 2.1.2020]. Dostupný z: <https://lexiko.ujc.cas.cz/heslare/index.php>

Databáze excerpčního materiálu Neomat. Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. © 2005 [cit. 2.1.2020]. Dostupný z: <http://www.neologismy.cz/index.php>

Internetový slovník současné češtiny. Lingea s.r.o. © 2018 [cit. 2.1.2020]. Dostupný z: <https://www.nechybujete.cz/slovník-soucasne-cestiny>

Akademický slovník současné češtiny. Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. © 2011-2021. Hesla A – Č. [cit. 2.1.2020]. Dostupný z: <http://www.slovníkcestiny.cz/uvod.php>

Čeština 2.0. © 2008 [cit. 2.1.2020]. Dostupný z: <https://cestina20.cz/>

Slangový slovník [cit. 25.1.2020]. Dostupný z: <https://slang-slovník.estranky.cz/>

Wikislovník. Wikimedia Foundation. © 2004 [cit. 2.1.2020]. Dostupný z: https://cs.wiktionary.org/wiki/Wikislovník%C3%ADk:Hlavn%C3%AD_strana

Korpusy pro český jazyk

Araneum Bohemicum IV Maximum (Czech, 20.03) 7.10 G. Czech Web © 2013-2018 [cit. 25.1.2020]. Dostupný z: <http://aranea.juls.savba.sk/>

Křen, M. – Cvrček, V. – Čapka, T. – Čermáková, A. – Hnátková, M. – Chlumská, L. – Jelínek, T. – Kovářiková, D. – Petkevič, V. – Procházka, P. – Skoumalová, H. – Škrabal, M. – Truneček, P. – Vondříčka, P. – Zasina, A.: *Korpus SYN, verze 8 z 12. 12. 2019*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2019 [cit. 25.1.2021]. Dostupný z: www.korpus.cz

Cvrček, V. – Procházka, P.: *ONLINE_NOW: monitorovací korpus internetové češtiny*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2020 [cit. 25.1.2021]. Dostupný z: www.korpus.cz

Kopřivová, M. - Lukeš, D. - Komrsková, Z. - Poukarová, P. - Waclawičová, M. - Benešová, L. – Křen, M.: *ORAL: korpus neformální mluvené češtiny, verze 1 z 2. 6. 2017*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2017 [cit. 25.1.2021]. Dostupný z: www.korpus.cz

Hladká, Z.: *BMK (Brněnský mluvený korpus): přepisy nahrávek brněnské mluvy z 90.let 20. století*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2002 [cit. 25.1.2021]. Dostupný z: www.korpus.cz

Čermák, F. – Adamovičová, A. – Pešička, J.: *PMK (Pražský mluvený korpus): přepisy nahrávek pražské mluvy z 90. let 20. století*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2001 [cit. 25.1.2021]. Dostupný z: www.korpus.cz